

INTERVIEW Vogelonderzoeker Jan van Gils

Kanoet is kanarie in de kolenmijn

Het baanbrekende onderzoek dat de Texelse vogelonderzoeker Jan van Gils doet naar de kanoet, leidt tot wereldwijde inzichten over klimaatverandering.

De kanoetensoort die Van Gils volgt, leeft in twee totaal verschillende werelden: hij broedt in het koude noorden van Siberië en overwintert aan de tropische westkust van Afrika. Tussendoor maakt hij een stop in de Waddenzee om dan in één ruk door te vliegen. Voor de ecoloog was het een jongensdroom om juist deze vogel te kunnen bestuderen. Nu is het zijn levenswerk. „Waar het begon als een passie voor vogels, zet ik me nu in voor onderzoek dat leidt tot concrete beschermingsmaatregelen. Noordelijke trekvogels laten het probleem van klimaatverandering zien en hoe veranderingen aan de ene kant van de wereld effect hebben aan de andere kant. Ik hoop dat die kennis gebruikt wordt om het klimaatprobleem en de effecten aan te pakken.” De kanoeten trekken naar Noord-Siberië omdat daar in juli, zodra de sneeuw gesmolten is, een insectenexplosie plaatsvindt. Volop eten voor de kuikens dus. Maar door de opwarming van de aarde komen ze nu niet meer op tijd aan om te profiteren van het hoogtepunt van de insectentijd. De kuikens groeien daardoor niet meer volledig uit. Als ze het overleven. „Het Noordpoolgebied warmt drie keer zo snel op als de rest van de aarde”, vertelt Van Gils. „De zon weerkaatst op sneeuw, maar door klimaatverandering is er minder sneeuw. Daardoor neemt de temperatuur extra snel toe.” De kleiner wordende kanoeten komen voor een nieuw probleem te staan als ze aan de andere kant van de wereld gaan overwinteren. Bij de Banc d'Arguin, aan de

„We kunnen ervoor zorgen dat de kanoeten niet uitsterven

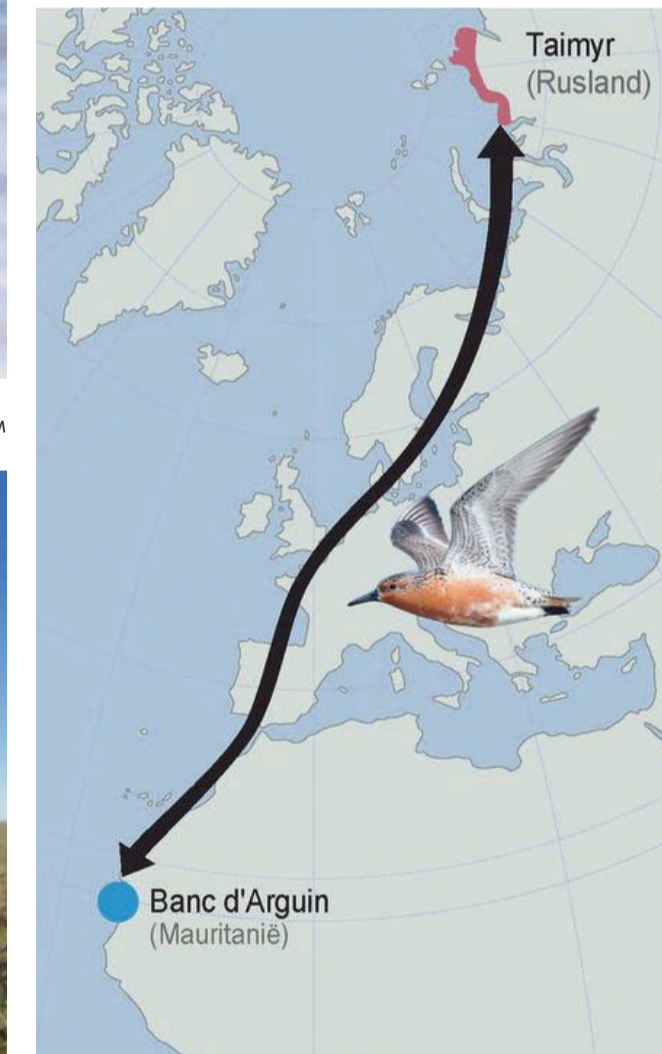
Bij aankomst in Siberië ligt daar nog sneeuw. FOTO J.TEN HORN

Een kanoet eet een schelpdier in Banc d'Arguin. FOTO JAN VAN DE KAM

Kanoet in zomerkleed in Taimyr. FOTO JOB TEN HORN

De trekroute van de kanoet tussen broedgebied en overwinteringsgebied. ILLUSTRATIE DICK VISSER

Jan van Gils met een zojuist gevangen kanoet in Taimyr. FOTO JOB TEN HORN

Jan (midden) met medeonderzoekers van het NIOZ in Mauritanië. FOTO JAN VAN DE KAM

Kanoetenkuikens van een paar dagen oud in Taimyr. FOTO JAN VAN GILS

kust van Mauritanië, staat een banket van schelpdieren voor hen klaar in de wadbodden. Maar doordat ook hun snavel minder lang is, kunnen ze daar niet meer bij.

Drama in vogelparadijs
Tellingen langs de West-Afrikaanse kust, gecoördineerd door vogelonderzoeksinstituut SOVON, laten zien door klimaatverandering is er minder sneeuw. Daardoor neemt de temperatuur extra snel toe.”

De kleiner wordende kanoeten komen voor een nieuw probleem te staan als ze aan de andere kant van de wereld gaan overwinteren. Bij de Banc d'Arguin, aan de

i
Paspoort
Jan van Gils is verbonden aan het onderzoeksinstituut NIOZ op Texel en werd eind vorige maand aan Rijksuniversiteit Groningen benoemd tot bijzonder hoogleraar Global Change Ecology of Migrant Shorebirds.

kanoeten. Dat betekent een daling van 38 procent in slechts twee jaar.

„Het is zeer waarschijnlijk dat de wereldwijde klimaatverandering hier een grote rol in heeft. De kanoet is als wereldreiziger de spreekwoordelijke kanarie in de kolenmijn, een waarschuwing voor de mens”, aldus Jan van Gils. „Deze problemen gelden niet alleen voor steltlopers als de kanoet, maar zien we ook terug in andere soorten in het Hoge Noorden.”

Niet alleen kanoeten worden kleiner maar ook veel andere trekvogels, en zelfs arctische zoogdieren als ijsberen en rendieren. En er is meer aan de hand: bij de 'Afro-Siberische' kanoet komen steeds minder man-

netjes voor. „Waarvoor dat komt, begrijpen we nog niet. Omdat de kanoet een monogame soort is, zal een deel niet aan voortplanting toekomen. Onze hypothese is dat de mannen eerder last hebben van hun kleinere formaat doordat ze sowieso kleiner zijn dan de vrouwen. Maar dat is niet het enige, want op de toendra bij de kuikens is maar veertig procent van het mannelijk geslacht.”

In 2016 haalde de Texelse onderzoeker de cover van het toonaangevende wetenschappelijke tijdschrift Science. Dat had een zeer welkom gevolg, want daarmee bemachtigde hij een

aantal prestigieuze beurzen waarmee hij zijn onderzoek kon uitbreiden. „Alleen de helikopter die ons team naar het kamp in Noord-Siberië brengt, kost al 40.000 euro per retour”, vertelt hij. De reis gaat eerst per vliegtuig via Moskou en Krasnoyarsk naar het dorp Khatanga. „Daar slaan we proviand in. Veel boekweit, want dat is heel voedzaam. Het komt me de keelgaten uit, maar de Russen in het team zijn er gek op.”

Afzien

Het onderzoekskamp bestaat uit een paar tenten die ze zelf in de sneeuw moeten opbouwen. „Ja, het is wel

afzien”, erkent hij als hij de foto's laat zien. „Hier vliegt de heli weg na tien minuten. Dat is een emotioneel moment. Je weet dat hij pas twee maanden later terugkomt. Het schiereiland Taimyr is een onbewoond gebied zo groot als Frankrijk. Als iemand z'n been breekt, is het einde expeditie.”

Tot de uitrusting behoort ook een geweer voor eventuele ijsberen. De sfeer in het team is volgens Van Gils uitstekend. „We zijn allemaal gefocust en daarbij voelen de Russen inmiddels als een soort familie. Je maakt veel mee met elkaar.” De kanoeten zijn als ze broeden heel goed gecamou-

fleerd. „Je moet er bijna op gaan staan om ze te vinden”, aldus Van Gils. Hij bedacht daar een oplossing voor. De vrouwtjes gaan alweer terug naar Afrika zodra de kuikens uitkomen. Het eieren leggen heeft veel van hen geveerd, nu is het aan de mannetjes om de jongen groot te brengen. „In 2018 kreeg ik een ingeving. Ik speelde het geluid van een mannetje op mijn telefoon af. Er kwam een mannetje pal voor m'n neus zitten, klaar om die indringer te verjagen.” Nu wordt dat geluid succesvol gecombineerd met een schietnet om de mannetjes te vangen. De radiozender die dan op de

rug wordt geplakt, leidt de onderzoekers naar het nest. De vogels worden gemeten, gewogen en geringd, zodat ze elders ter wereld te herkennen zijn. De steeds kleiner wordende satellietzenderdjes bieden nieuwe mogelijkheden. Tijdens de coronacrisis moest Van Gils twee grote reizen afzeggen. „In april kon ik niet naar Mauritanië en eind mei ging Siberië niet door. Vreselijk. Gelukkig hebben we in mei in de Duitse Waddenzee kanoeten kunnen zenderen en nieuwe inzichten opgedaan. Deze zomer willen we ook drones met infraroodcamera's meenemen om nesten en kuikens te vinden.”

Anja Roubos